

ACC. N:R M. 13037: 1-25.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Skåne Upptecknare: Aug. L. Nordgren, Annelöv
 Härad: Frösta Berättare: " " " "
 Socken: Högseröd Berättarens yrke: cykelreparatör
 Uppteckningsår: 1954 Född år 1882 i Hallavöd

Häran derkap, förlösning, barnsäng o. kyrktägnig.
 s. 1-25.

LUF 96.

Skriv endast på denna sida

L. U. F. 96

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Suf 96

Fästställningen till Barn Barnantal Barnlöshet m.m.

Dessa anteckningar härröra sig från tiden 1890 intill åren omkring 1920. Ena iakttagelser bland Bönder, småbrukare, Lössare och Hantverkare som jag här kommer att skildra.

Den vanliga fästställningen bland folk när de gifte sig var ju att de ville ha barn, i många fall för att de skulle bli arvsägare till blivande förmögenhet, vidare en hjälp och stöd för Far och Mor när barnen blev stora, och för äldre arnar blev gamla. Det minsta antalet barn som man gärna önskade sig var två en pojke o en flicka, men många hem under dessa år hade en barnskara upp till 5 o 6 st, ja i enstaka fall ända upp till 21 st, derav 18 st levde ett fall från en Slaktare i Hörsöröd åren 1903-15. ja en del trodde att det blev inte fler barn än vår Herre ville, eller vad som en gång var förut

bestämt av Gud. I regel var man inte förtjust i att få tvillingar, man tyckte gerna att ordningen i familjen gick för fort. Några direkta förklaringar här till hade man inte. Ja för ville ju gerna helst ha allra först en pojke, sen den andra i ordningen fick gerna bli en flicka för då fick mor sin hjälpsida i hemmet, sen fick man lov att ta den i den ordningen som de kom till världen. Barnlösa äktenskap var man inte särskilt glad åt, vems orsak det var att det inte blev några barn, var inte alltid klarlagt till att börja med. Visserligen har jag hört berättas om en fru från Rissberga socken, en fru i bättre samhällsställning, som beklagade sig hos kyrkoherden vid ett tillfälle att hennes man inte kunde tillfredsställa henne, och fick så till svar att i de flesta fallen var de gerna klara med det innan de gifte sig. Wauktvis gjorde man ingenting.

Ät saken utan lät det bero, då man ofta efter
många års äktenskap kunde bli välslutad med
en son eller dotter. Ibland kunde det ju förekomma
att någon hemlig huskur tillgreps för att frukt-
samhet skulle inträffa, var det mannen som gelats
så ansågs det att han skulle ha kräftigare mat bland
annat ägg, grädde, ärtor, böror, m.m. så han kom i
god kondition, deremot att slå kvinnan med en
käpp med vilket en arm dödade har jag aldrig
hört uttalats förut, och har nog inte förkommit
vara sig i Mellersta eller Norra Skåne. Deremot
ansågs det, om mannen eller någon annan kard
som lyckats att befrä en grada från en arm
när armen höll på att äta upp eller börjat att skulle
svälja denna. Jag har själv varit med om detta även
syr en sommarmorgon 1898, då jag räddade en grada
ur armens gap, den personen som varit med om
detta ansågs att besitta en särskild förmåga

vid förläsnings tillfälle. Om en sådan man var närvarande vid föreläsningen, och barns ängs krännan fick hålla i honom under tiden, så försiggick föreläsningen fortare och även lättare. Angående tiden för samlaa, så ansågs tiden före och strax efter menstruationen vara de mest fruktsamma, dagarna strax efter blev det vanligen en fläcka dagarna i slutet av perioden blev det merendels en son. Vår månader mars, april, maj, ansågs som särskilt fruktsamma även juni och juli, var lyckosamma. Platsen betydde mindre, det hade inte någon, något avseende var det hände. Stj många gifte sig så fort så att brölloppet skulle ordentligt hinna undan före barn dopet, visserligen var det likasom försett med en viss skamkänsla om barnet kom för snart efter bröllopet, men man önskade sig gärna det första barnet så snart som möjligt efter giftermålet. Den vanligaste

och näst lämpliga åldern för förstföderskor
var i 20 års åldern, och är väl normal ålder ännu.
För i tiden ansågs som normalt minst 2 år, helst
3 år och deröver mellan varje barns äm. Det
ansågs som synd, samt jämvärdt med mord
om någon försökte sig på att med vet och
vilja fördriva ett foster. Det har man hört
om åtskilliga medel och metoder som använts
för att fördriva ett foster, medel som lyckats i bland
men lika ofta misslyckats, man försökte sig på
att dricka sig starkt berusad av Brännvin eller Egerack
man höll på tins man under flera dagar förtärt $\frac{1}{2}$ eller
en hel liter sprit. Även Saffran användes, stora mäng-
der droppar skinda slag, en stor tvätt, strängt håstar-
bete, tunga börjar att lyfta, i äldre tid fosfor-
sändsticker, samt såpa, m.m., allt detta här
var egna försök i tysthet, någon som arbetade
för att hjälpa andra i sådant försök var mycket

ovanligt och ansågs både som brott och synd. Det hände ju att fästerfolk gick och dröjde med giftermålet så att de höll på att bli överrumplade, så de fick ställa till bröllops omedelbart, för att inte havandeskapet skulle framträda i förtid, i synliga måtto. Under 1880-90 talet, var inte äkta barn så välkomna, när de föddes, men allt som de växte till så blev de jämställda med vanliga människor. Var det så att modern och fadern gifte sig, så blev i regel allt gott och väl, både med barn och för äldrar. Stämnet på äkta barn var ofta rätt hårda och ohyggliga, men det mest förekommande var ju barunga.

Havandeskapet De olika uttryck som man i vardagslag använde varierade rätt mycket. Hon e på tjöcken, hon e bringer, hon har ädel för många psautafflor, eller hon har sprängt se, hon e bringer, hon e på de vised, hon har fått va

Hon behöver, eller hon s må en tiden. Ja ibland
i regel talade inte en kvinna om för någon att
hon väntade barn det var ju syn för sägen
så det behövdes ju inte. Ja nog var man själv
mjölkprov o dylikt, man gick vandrigen i
all tygthet till barnmorskan för att på det, kan-
sta kerat, man försökte att hålla nog a reda på
när förlösningen var att vänta, i regel var de
gamla barnmorskorna rätt säkra i att best ämma
tiden, man räknade från menstruationens upphö-
rande, barnets första rörelse då var halva tiden
gått, man sade då att hon var (halgauen). Den
blivande barnets kön har jag nämnt förut, uträman
det av blivande barnets kön, blev i regel bara giss-
ningar. Kvinnan undersöktes under tiden av
barnmorskan, i regel skulle den blivande modern
äta och arbeta som vanligt, med sina husliga
sysslor skulle hon inte i heller ända något på.

Det kunde ju av någon orsak hända att en gravid kvinna fick ändra levnadsförhållande något angående mat och arbete! men i regel var det bäst för den blivande modern, när det gick som vanligt. Kläderna ja det var ju ett visst besvär med dem, många hade en löst åtsittande klänning med ett bälte om midjan den kunde användas hela tiden, alla kjolar och dräkter vid detta tillfälle fick lov att vara längre fram än bak, dessa kallades ofta för 40 veckors klänning. Ja i den gamla tiden respekterade de yngre de äldre, så även med den kvinna som var gravid och skulle ha barn, visades i regel aktning och hänsyn av andra personer. I hemmet gick gerna allting sin gilla gång tills det var tid att få barnet! Detta gäller husmödrar under 1880-90-talet intill 1920 samt på Landsbygden, dessa husmödrar, bauskustrar småbrukare, hantverkare och torpare arbetade den mesta tiden på året i eget

Hon, och gick på förvärs arbete om hösten och som-
maren vid häst, och sidens värgning, samt potatisplock-
ning, det var det huvudsakliga hvar arbetet, sen
fick hon hålla sig hemma, var det en bandkust en
så var hon fast vid hemmet året runt, hon har arbete
hemma tillfyllest. I alla hem, och även hos enskilda
der barn väntas, syddes en hel del utstyrsel till det
väntade barnet, det var ofta farmor eller mormor
som ordnade med dessa saker. I sin helhet benäm-
des all utrustning för (glöttatöj) annars var det olika
namn på varje del. Waggan köps i regel inte fram
förr än barnet var en 8-14 dagar gammalt. Hjälpe
vid förlossningen, var utom barnmorskan, någon
äldre person i familjen, om den fanns att tillgå, annars
fick man höra till med någon grannkumma. Läkare
föreskom ytterst sällan vid förlossning under
1800-talet, detta med förlossningen och hjälpen hade
inte någon särskild benämning, fast i allmänhet

så var ju alla förberedelser klara tills den
väntade händelsen skulle inträffa. Barnmorska
skjuts etc, samt alla detaljer som man tänkte.
sin kunde förkomma vid ett sådant tillfälle.
Ett missfall ansågs svårare än en riktig barnsäng,
så omvårdnaden av kvinnan var lika noggrann som
vid en vanlig barnsäng, orsakerna här till kunde
ju vara flera, hårt arbete, sinnesrörelser, lyftning av
tungt bördor, m.m. Var det så någon begravning
ägnade rum vid detta tillfälle så kunde man tala vid
kyrkoväktaren att han ombesörjde jördandet av ^{ma} begravning.
Annars kunde det också grävas ner på egen gravplats
eller anhörig, om sådan fanns, var det ett fullgånget
foster som kom i förtid, då begravdes riktigt, i all
enkelhet en kväll, så att intet uppseende väcktes.
Gick en kvinna över sidan blev den ofta vro i
det hemmet, men de gamla barnmorskorna hade
gerna så stor praktik så de tillkallade inte Doktor

i första hand. Men var det nödvändigt så hämtade man ju Doktorn, och då anlöpste ju merendels det hela bra, en förstföderska kunde man ju inte vara så säker på när det kunde tas fel på det vid havandeskapets inträffande.

Förlossningen.

Något direkt namn på själva förlossningen har jag inte hört nämnas, i de flesta fallen höll man till i vardagsrummet, som vid detta tillfälle var helt utstygt av det husfolket som inte hade något att göra där inne vid detta tillfälle, de kunde möjligtvis få vara i köket eller i något angränsande rum, var de större barn i familjen brukte dessa ackorderas in hos någon granne, vid eller tills det hela var över. I närvarande tid råder helt andra förhållande då alla skall till b.b. Själva förlossningen försig gick i den vanliga stug-sängen som var bäddad subart för detta tillfälle, ibland kallade man rummet för barsängsrummet. Värme, ljus,

varmt vatten, tvättfat, lappar, ävenså handduk
och tvål. Utom Barnmorskan hade man mer-
dels någon grannkvinnas, som var behjälplig vid
detta tillfälle, genom att vara Barnmorskan till hands
med de saker och ting, som hon kunde behöva, blanda
för de som var närvarande, var endast Banting sötnöts-
dräkt. Ja ofta var fadern närvarande, men ibland
var han av den sorten så han gick i från hemmet
vid det tillfället, barnen brukade att vara hos någon
granne. Barnmorskan, var ju den som helt skötte
den förlossningen, Barnmorskan kallades även i blund
för stor nödvändig, i äldre tid var den sociala stäl-
lingen, inte särskilt hög för föregumman, som
också var en titel för barnmorskan, ofta var hon
ogift eller gift med någon hantverkare. Det var
i äldre tid ofta någon bondmora som hade mod
och kammatlag att hjälpa sina grannar vid detta
tillfälle genom att skicka slader och barn åt, som

i äldre tid inte ansågs för något märkvärdigare än våra nog varje bondgumma kunde binda för navelsträngen och skilja mor och barn, samt även tvätta barn och moder. Det var först på 1880-90 talet som namnet barnmorska började att nämnas uti i bygderna jämna sides med det gamla namnet förargumma. Ersättningen var inte så stor i vanliga fall 2 à 3 kr. för en förlossning. I början på 1900 talet var taxan endast 5 kr. för hela förlossningen jämte 3 dagars efterlämnelse. Förlossningsställning, den vanligaste liggande, alla de andra ställningarna har jag hört om nämnas, och även enligt utslag användas, men det har varit i mycket ringa omfattning. Bräddningen av sängen skedde med normalt hvardagligt samt något högre i mitten av sängen samt benen lägre med beqvämde lakan ner till som inte var hyrbarare än att de kunde kasseras om det så behövdes, alla de gamla hade ju alltid gamla signurer för sig.

så nog kunde man i sängen i ett hörn lägga ett ull-
garnsmysta med nål, samt fingerborg, sax, och ett
silvermynt. Årä manliga klädespersedlar som
skulle ligga i sängen har jag inte hört något om.
Den födande kvinnan skulle helst vara klädd i
gammalt linne då detta troddes underlätta barns börd.
Värkerna benämndes för förvärker, mellanvärker, så
till sist två tre slövrärker som var själva slut-
klämmen, när förlossningen var över och moder och
barn var tvättade och avlode inbräddes kvinnan en lugn
period, innan de så kallade eftervärkerna kom vilka
även kunde bli, rätt så smärtsamma, men värker-
na lindrades ofta genom olika lägen, fast man fick
inte hindra dem så de kom att beståmma, något
lugnande medel hade man inte i äldre tid, det är
av yngre datum. Ibland fick hon intaga olika lägen
för att underlätta födseln av barnet, om barnet
låg fel, försöktes med olika lägen för att få det rätt.

Jag kunde man inte blara upp det på egen hand. Så
var man ju tvungen att tillkalla Doktor. Att någon
barnmorska själv försäkte, att på egen hand baka
fram ett barn med någon krok eller dylikt har
jag inte hört om alls. När födseln var över tvättades
moder och barn. Alla blodiga trasor lades i en större
bäja eller kittel med vatten uti, barnet påklädde
och lades vid moders sida. Så bjöds i regel på
en god kopp kaffe med kakor och även ett enkelt
smörgåsarbord kunde dukas fram. Jag får även
sinnvända att under själva förlösningen var det
en gänsse sed i äldre tid, att husfädern skulle
vara närvarande, under själva förlösningen
fick han då stå vid sidan av sängen och böja sig
framåt vid sidan av hustrun där han under de
svåraste värken kunde famna mannen och
ha något att hålla i när dessa blev som svårast.
Härigenom skulle förlösningen föräggas lättare

Barnmorskan tog emot barnet när det föddes, och
avklippde navelsträngen, den avklippsta biten eldades
vanligen upp i spisen, för att den inte skulle kunna
användas till något som kunde skada mor eller barn.
Ja sen modern var ansad, så badades barnet och
skjorta eller linnet togs på jämte bröja, och en utrustning
en, som hörde till, i äldre tid så sveptes barnet
i tre veckor först, för att barnet skulle få stadga i
benen och kroppen, att detta arbete utfördes av
barnmorskan, vattens temperatur var endast gämt
vilket kändes med bara handen. termometer använ-
des inte. Det hörde nog till orämligheten att man lade
ett nyut i badvattent. Ja i gamla tiden vägdos barnen
på besmarakroken, man tog en handduk eller annat
skynke och band om barnet, sen hängdes detta på
kroken och vägningen försiggick, en vikt på 9 skilling
motsvarade 4 kg, man tog gärna vikten för vad den var, utan
tillägg. Vanligen fick modern fört barnet ja ibland följde

några ord med bild överlämnas det. Ja de gamla ville
gerna ha så kallade tydor med, om veckodagar
tid, samt om barnet föddes med segerhuvud. Skrek
barnet när det var fött, beroddes det få en god sängrost.
Efterbörden eldades upp i en kraftig krasa i spisen.
Efterbörden hade inte något annat namn. Ja sen kvinnan
var förlöst och om ansat, så bruktes att linda ett i hop
lagt flerdubbelt lakan, runt om magen och veka
livet. Blödningar stoppades i regel genom ett absolut
stilla sängläge på rygg, samt lugnande mat och dryck.
Ett dödfött barn som var fullgånget kunde fås begravt på
vanligt sätt, utan ritual. Den moderna dok under förlös-
ningen, fick ju Doktor vara till hands och göra de
ingrepp som var nödvändiga vid det tillfället. Jag
har inte hört något särskilt namn på ett barn som blivit
moderlöst. Att en moder fött ett barn efter det hon dött
är ofta prat som inte fins fakta för, det pratar gärna hit
och dit, isynnerhet under 1800 talet då det mesta av

gamla traditioner, och fördömmar, skrock, m.m.
levde kvar i bygderna. Om en havande kvinna dog, så
hände det att stål och en liten silverpäng lades i kistan
för att inte trolldom skulle kunna göras vid hemmet
eller och förhindra så att hon inte skulle gå igen, utan
få ro i graven. Jag har redan nämnt att det var brukligt
med ett smörgäsbord, samt kaffe sen förlossningen
var över, ja även modern fick gärna lov att äta ett lite
grönd, samt dricka en kopp kaffe. Storken hade
gärna den äran att komma med de flesta barnen,
barnmorskan kom också ibland med barnen.

Barnsängstiden.

Benämnes ofta för liggstid, o mannen fick gå på gåsarbeten
den normala tiden för modern att ligga, efter förloss-
ningen brukade vara nio dygn, i bland fick man
vara försiktig med både mat och dryck. barnen efter.
Man fick inte lyfta tunga matgrytor eller andra tunga
saker, eller röka sig för häfligt, ej heller vara i för mycket

Rörelse den första tiden efter. Barusängs kvinnan
var gerna klädd i snugga rena kläder. Sängen
var likaså fint bäddad med rena fina sängkläder.
den första tiden efter åt, sedan bäddades den upp höll
den vid behov modern kunde ligga ovanpå i fullt hon
behövde vila sig under dagens lopp. Under barusängs
tiden utfördes bysslorus ofta av någon av husets
folk; eller av någon grannkvinnas. Ja det var bruk-
ligt att Grannkvinnorna kom och gratulerade med
sålådan förning, eller balleje mad, som bestod
ibland av sviskonsappa, ost, korv, vetebröd och småka-
kor, för de kvinnor som kom med förning, bjöds alltid
kaffe och vetebröd. Några särskilda bjudningar in-
nan barnet var döpt förekom inte, det var bara om någon
av grannkvinnorna kom under tiden innan barnet
var kristnat, att der bjöds på en kopp kaffe med dopp
Ja intill tiden för kyrko lagningen ansågs Modern
för ören, och fick inte under denna tiden vara

Med ofentligt, denna tradition var nog gammal kyrklig och fortgick in i början av 1900-talet. Kvinnan höls för ören till kyrkotagningen varit. Ja en del förbud gällde, att kvinnan fick inte röra vid en hel del saker, deribland fick hon inte baka bröd, inte delta i slakt, inte mjölka, inte kärna smör eller göra ost, eller gå till någon gräns, m. m. m. Fadern skulle vara snäll och vänlig, samt avhålla sig från att umgås med hustrun till kyrkotagningen varit. Den nyblivne fadern skulle göra sig mera värdigt och auständigt, och visa att han verkligen var kommen in i mannsalaget.

Kyrkotagning.

Olika benämningar, kyrkotagning, gå i kyrkan, kyrkegång, krisgång. Tiden mellan förlossning och föregången varierade något mellan en månad och sex veckor, efter förlossningen, i viss mån inverkade barnets kön, om en flicka föddes då förlängdes

tiden ibland till det dubbla, sällsynt gammal kyrklig ritual, skulle det dröja dubbla tiden efter en flicka, mot en gosse, denne brukades att bli döpt en 8-9 dagar efter födelsen, flickan ofta inte för än efter 14 dagar, att detta beroende på barnets hälsotillstånd i regel dröjdes inte längre än nödvändigt var med barn dopet, i fall det skulle dö hastigt så att det inte skulle dö som en bedning. Kyrktagningen skedde i regel några veckor efter dopet, men blev dopet fördröjt, hände det att dop och kyrktagning skedde på samma gång, men endast kvinnan inte mannen. Ja i regel anmälde kvinnan till kyrktagningen i förväg, ibland anmälde det till kyrkovaktaren, som i sin tur anmälde det för prästen, men den vanliga regeln var att fadern själv gick till prästen och anmälde det. Tallmånhet var ju anmälningen kostnadsfri, men skulle någon vilja skänka något till kyrkan, så togs

det gerna emot, av Prästen i församlingen.
Kvinnans klädsel vid kyrktagning var vanligtvis
svart dräkt, angående underkläder var de nog så rena
och fina så de kunde användas både före och efter
kyrktagningen. Angående barnets dräkt, så gjordes
der inte några förändringar på denna före kyrktag-
ningen. Kvinnan åtföljdes ofta av sin moder eller
någon annan nära anhörig i familjen, ibland
barnets gudmor. Något särskilt namn på de som följde
med kyrktagningens kvinnan har jag inte hört, utan
det sådes helt enkelt att ja ska följa med den och de
kyrkos om sända, eller också att jag varit med de
kyrkos då eller då. Mannen satt i en bänk i kyrkan
samt hustrun efter kyrktagningen även satt uti, bred-
vid sin man och åhörd predikan. Vanligtvis skedde
kyrktagningen före predikan, i äldre tid var ofta
en särskild bänk som kyrktagningens kvinnan skulle
sitta i, denna plats var ofta placerad i de bakersta

bänkarna vid huvudgången. Kyrktagsningen i kyrkan
ärode ofta rum i främre delen av huvudingången der
den så kallade brudpallen var placerad, och kvinnan
fick lägga sig på knä på denna medan prästen läste
följande bön som börjades med orden. Allsmäktige, evige
Gud, som gav den välsignelse över människan, när du tronar
skapat hade, att hon skulle föröka sig och uppfylla jorden
o.s.v. efter denna bön, stiger hustrun upp, och prästen
säger henne i hand och säger. Herren ledsage dig
i din sanning och fruktan, nu och till evig tid. Amen.
Ja nog kunde flera kyrktagas på en gång men det hindrade
den sällsynta hetarna på landet. Ja rangordning och
klasskillnad har ju alltid funnits, så skulle det hända
att två skulle kyrktagas på en gång och ständsskillnad
gavs, så nog gav det sig till känna i en eller annan form.
Skulle någon gåva lämnas, så tillföll den kyrkans
kassa som vanligtvis hand händes av prästen och
lämnades då vid anmälningen till kyrkogången.

Bruket att bjuda kyrkobesökare på något efteråt.
förekam sällan när det kunde jämföras så att
den som var kyrkotagen, hade sitt hem avsides
från grannar. Därför brukade man i stället en
tid efteråt ha en riktig bjudning för alla de som
hörde till gilleslaget, såvida man inte dess förman
hade haft ett ordentligt kristnagille, för då brukade
detta på räcka för det hela. Formeln för ogift
kvinnas kyrktagning, var den samma som för
gift kvinna, med den skillnad att hon med Guds hjälp
skulle göra ett sedesamt och kuktigt liv härefter.
Detta lästes upp av prästen från den bön som följde dessa
kvinnor. Missfall, om fostret inte var halvängat
jordades i kyrkogården, i all tysthet. Var det återom
nåra fullängat då lades det i en liten kista eller
en svart brädda och jordades på kyrkogården.
utan Ceremonier. En kvinna som dog i barnsäng
begravdes på vanligt sätt, med möjligen någon er-

inran om Moderns hastiga bortgång från hem
och eventuellt även barn. Någon särskild be-
rättelse av hemmet medan husfrun var i kyrkan
förekom inte under senare delen av 1800-talet.
Att kyrkotagningens kvinnan hade vissa saker
att iakttaga på vägen till och från kyrkan
för det första skulle hon ha stäl. Guld och silver
på sig, första mötet för dagen skulle vara en kare
om det skulle vara fursamt, likaså skulle hon
både vid ingåendet, och utgåendet ur kyrkan
börja stegat med höger fot, för då blev kvinnan den
säm regerade i hemmet, broddes det. Några
gillan efter kyrkotagningen förekom i regel
inte, såvida kristnagille förekommit först. Någon
särskild avsikt att gå i kyrkan söndagen efter kyrkotagningen
hade man ej. Kyrkotagningens bruket antynde med åren omkring
sekalshuset, den sista kyrkotagningen i Hörsbergs
kyrka var 1910, de flesta tyckte det var tråkigt att denna sed blev
helt bortlagt och att den upphörde!